

Θέατρο & Εκπαίδευση δεσμοί αλληλεγγύης

Γκόβας, Ν., Κατσαρίδου, Μ., Μαυρέας, Δ. (επιμ.). (2012).
Αθήνα: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
ISBN 978-960-9529-01-3

Theatre & Education *bonds of solidarity*

Govas, N., Katsaridou, M., Mavreas, D. (eds.). (2012).
Athens: Hellenic Theatre/Drama & Education Network
ISBN 978-960-9529-01-3

«Γκουέρνικα» - ένα σταυροδρόμι θεατρικής αγωγής, εικαστικών και νέων τεχνολογιών

Σπυριδούλα Μπιρπίλη, Ελένη Ζυμαράκη

Το άρθρο αυτό είναι ελεύθερα προσβάσιμο μέσω της ιστοσελίδας: www.TheatroEdu.gr
Εκδότης: Πανελλήνιο Δίκτυο για το Θέατρο στην Εκπαίδευση
Για παραγγελίες σε έντυπη μορφή όλων των βιβλίων: info@theatroedu.gr

This article is freely accesible via the website www.TheatroEdu.gr.
Published by the **Hellenic Theatre/Drama & Education Network**.
To order hard copies write to info@theatroedu.gr

ΔΙΑΒΑΣΤΕ ΤΟ ΑΡΘΡΟ ΠΑΡΑΚΑΤΩ
Read the article below

Το άρθρο αυτό μπορεί να χρησιμοποιηθεί δωρεάν για έρευνα, διδασκαλία
και προσωπική μελέτη. Επιτρέπεται η αναδημοσίευση μετά από άδεια του εκδότη.

«Γκουέρνικα» - ένα σταυροδρόμι θεατρικής αγωγής, εικαστικών και νέων τεχνολογιών

Σπυριδούλα Μπιρπίλη, Ελένη Ζυμαράκη

Περίληψη

Τι έχει να πει η «Γκουέρνικα» σήμερα στα παιδιά ενός δημοτικού σχολείου της Αθήνας; Το έργο του Πάμπλο Πικάσο «Γκουέρνικα», με τη διπλή του διάσταση ως έργου τέχνης, αλλά και ως ντοκουμέντου της φρικαλεότητας του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και του πόνου που προκαλεί ο πόλεμος, στάθηκε η αφορμή για να προκύψει η διαθεματική εργασία «Παίζοντας με την Γκουέρνικα».

Σε μια κοινωνία όπου η ανθρωπιστική εκπαίδευση είναι πλέον κοινό μυστικό ότι είναι παραγκωνισμένη, τα εικαστικά και η θεατρική αγωγή ένωσαν τις δυνάμεις τους, αναδεικνύοντας την αλληλεγγύη των τεχνών μέσα από μια συλλογική εργασία των μαθητών. Η προσέγγιση του θέματος του πολέμου και των συνεπειών του έγινε μέσα από τις μεθόδους του εκπαιδευτικού δράματος και με την αρωγή της οπτικοακουστικής αγωγής (φωτογραφία, βίντεο, κινηματογράφος, media). Τα τελικά προϊόντα της διαθεματικής αυτής εργασίας υπήρξαν μια μαθητική ταινία μικρού μήκους που έθιγε τα βαθύτερα ζητήματα της Γκουέρνικα καθώς και ένας νέος πίνακας «Γκουέρνικα» με την τεχνική του κολάζ.

Οι στόχοι μας ήταν από τη μια καλλιτεχνικοί (αίσθηση του ρυθμού, εκφραστικότητα, κίνηση, δημιουργική γραφή, εκτίμηση ενός έργου τέχνης), και από την άλλη πλευρά θελήσαμε να αναδείξουμε την παιδευτική λειτουργία του θεάτρου και των εικαστικών.

Λέξεις κλειδιά: Εικαστικά, θεατρική αγωγή, τεχνικές εκπαιδευτικού δράματος, διαθεματικό πρόγραμμα project, βιωματική μάθηση, θεωρία πολλαπλής νοημοσύνης Gardner

Εισαγωγή

Ένα έργο τέχνης έχει συνήθως το «μειονέκτημα» ότι βρίσκεται μακριά από ό, τι έχουν συνηθίσει να βλέπουν τα παιδιά. Ο «χώρος» του είναι ένα μουσείο ή μια γκαλερί, ένας χώρος σοβαρός όπου δεν χωράνε παιχνίδια και αστειότητες. Η ιστορία ενός έργου τέχνης έχει συνδυαστεί με μακροσκελείς μονολόγους, ημερομηνίες, ρεύματα τέχνης και ονόματα. Κι αυτό γιατί ένα έργο τέχνης δεν μπορεί να είναι αποκομμένο από το περιβάλλον μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε. Οι ιστορικές συγκυρίες κατά τη διάρκεια της δημιουργίας τους έχουν σίγουρα αφήσει τα ίχνη τους επάνω του, και ιδιαίτερα στην περίπτωση της Γκουέρνικα αυτό είναι κάτι παραπάνω από φανερό. Η τέχνη όμως είναι ένας ζωντανός οργανισμός. Μετά τη δημιουργία του, ένα έργο τέχνης ανήκει πλέον στο κοινό και μπορεί να δεχτεί τις ερμηνείες του εκάστοτε κοινού στο πέρασμα των αιώνων. Έχει τη δύναμη να αφήνει τα μηνύματά του σε κάθε εποχή, καθώς είναι ένα έργο ανθρώπινο και οι ανθρώπινες καταστάσεις επαναλαμβάνονται, με παραλλαγμένες ίσως μορφές, αλλά πάντως τα ανθρώπινα προβλήματα και οι ανθρώπινοι προβληματισμοί είναι διαχρονικοί. Από την άλλη πλευρά, ένα έργο τέχνης γεννιέται από το συναίσθημα του καλλιτέχνη. Μοιάζει λοιπόν παράδοξο να προσπαθούμε να συλλάβουμε με τη νόηση και τη λογική κάτι που προέκυψε από το συναίσθημα. Πώς θα μπορούσαμε, λοιπόν, να δώσουμε σε 11χρονα παιδιά το ιστορικό πλαίσιο της Γκουέρνικα, χωρίς να γίνουμε βαρετοί και με τρόπο τέτοιο που οι μαθητές θα έκαναν τις συνδέσεις με την δική τους πραγματικότητα; Η απάντηση που δώσαμε ήταν να προσεγγίσουμε τη γνώση μέσα από την τέχνη.

Ο τίτλος της εισήγησής μας ξεκινά με το όνομα μιας ισπανικής πόλης, αλλά το πρώτο που μας έρχεται στο μυαλό όταν ακούμε Γκουέρνικα είναι ο Πικάσο. Η ιστορία του πίνακα ανήκει στην παγκόσμια πολιτιστική κληρονομιά και συγκαταλέγεται στις γνώσεις που κάποιος άνθρωπος οφείλει να έχει. Αυτά στη θεωρία. Και εν μέρει είναι σωστά. Πώς όμως ένα παιδί του δημοτικού θα μάθει για αυτόν τον πίνακα; Ακούγοντας απλώς

πληροφορίες από τον/ την δάσκαλο/α του; Ή μήπως θα ήταν πιο “προοδευτικό” ο/η δάσκαλος-/α του να αναθέσει στους μαθητές να βρουν εκείνοι πληροφορίες γύρω από τον πίνακα και να τις παρουσιάσουν στην τάξη; Ο προβληματισμός μας ήταν ότι δεν αρκεί να μάθουν οι μαθητές την ιστορία πίσω από τον πίνακα, αλλά ο πίνακας να σταθεί η αφορμή για να μάθουν για τις συνέπειες ενός πολέμου ή μιας γενικότερης βίαιης συμπεριφοράς. Ο Πιραντέλο στο έργο του «Έξι πρόσωπα ζητούν συγγραφέα» γράφει: *Τα γεγονότα είναι όπως τα σακιά. Όταν είναι άδεια, δεν στέκονται. Για να μπορέσει να σταθεί ένα γεγονός πρέπει να το γεμίσουμε πρώτα με τις σκέψεις και τα αισθήματα που το προκάλεσαν.*

Σχεδιασμός project

Έχοντας στο μυαλό μας τις νέες παιδαγωγικές μεθόδους της βιωματικότητας και της ομαδοσυνεργατικής μάθησης από τη μια και τη σκληρή πραγματικότητα για τη θέση των τεχνών στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα από την άλλη, θελήσαμε να αποδείξουμε ότι οι τέχνες στο σχολείο μπορεί να είναι κάτι περισσότερο από σκετσάκια και τραγούδια σε εθνικές επετείους και από ζωγραφική σε κόλλες Α4 για να «γεμίσει» μια κενή ώρα.

Σχεδιάσαμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα (project) που προσέγγιζε από άλλο δρόμο τον πίνακα του Πικάσο. Η ολιστική θεώρηση της γνώσης, η διαθεματικότητα, η μάθηση ως προσωπική υπόθεση και η ομαδοσυνεργατικότητα που διέπουν τις σύγχρονες παιδαγωγικές θεωρίες (Dewey, Μαρσαγγούρας, Gardner) υπήρξαν καθοριστικοί παράγοντες διαμόρφωσης και επιλογής των δραστηριοτήτων και του υλικού της καινοτόμου δράσης «Παίζοντας με την Γκουέρνικα». Έχοντας ως όχημά μας τη θεωρία της Πολλαπλής Νοημοσύνης του Gardner στοχεύσαμε στη χρήση και ενεργοποίηση και εκείνων των μορφών νοημοσύνης που έχουν συνήθως δευτερεύοντα λόγο στην εκπαίδευση. Έτσι πέρα από τη γλωσσική και μαθηματική ανάπτυξη των μαθητών, μας απασχόλησαν και εκείνες οι μορφές νοημοσύνης που έχουν να κάνουν με την οπτική, ακουστική, κιναισθητική, διαπροσωπική και ενδοπροσωπική τους ανάπτυξη (Gardner 1983). Πρωταρχικός μας στόχος και επιδίωξη υπήρξε η ολιστική αντιμετώπιση της γνώσης και η αποφυγή του κατακερματισμού της σε διαφορετικά γνωστικά αντικείμενα.

Το σχέδιο εργασίας (project) για την Γκουέρνικα διαχέεται διαθεματικά στα μαθήματα της θεατρικής αγωγής (μέθοδος drama in education) και των εικαστικών, με την αρωγή των νέων τεχνολογιών (υπολογιστές, βίντεο, ψηφιακή φωτογραφία). Η προσέγγιση του πίνακα έγινε μέσω των αισθήσεων και στη συνέχεια μέσω της νόησης.

Η Γκουέρνικα υπήρξε ο σταθμός στον οποίο φτάσαμε ακολουθώντας διαφορετικά μονοπάτια. Το μονοπάτι της θεατρικής αγωγής και το μονοπάτι των εικαστικών. Ξεκινάμε παίρνοντας το δρόμο της θεατρικής αγωγής και στη συνέχεια θα ακολουθήσουμε το μονοπάτι των εικαστικών.

Στόχοι θεατρικής αγωγής

Η θεατρική αγωγή μοιάζει να είναι από τις λίγες, ίσως και μοναδική, τέχνη που τα τελευταία χρόνια κερδίζει έδαφος στο ελληνικό σχολείο, και ειδικά στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Κι όχι μόνο ως αυτόνομη δραστηριότητα τέχνης, αλλά και ως όχημα διδασκαλίας άλλων μαθημάτων του αναλυτικού προγράμματος σπουδών (ΔΕΠΠΣ για το θέατρο, ΥΠΕΠΘ). Σύμφωνα με το Δ.Ε.Π.Π.Σ. για τη θεατρική αγωγή ο ειδικός στόχος για τη ΣΤ' δημοτικού είναι: «Να εμβαθύνουν οι μαθητές στη χρήση του αυτοσχεδιασμού, προκειμένου να προσεγγίσουν το θέατρο και να εκφράσουν τον εσωτερικό κόσμο τους. Να κατανοήσουν τις διαφορετικές οπτικές γωνίες από τις οποίες μπορεί να θεωρηθεί το ίδιο αντικείμενο» Ο σχεδιασμός της δράσης βασίστηκε κυρίως στην τεχνική του αυτοσχεδιασμού με σκοπό να δουν οι μαθητές ένα έργο τέχνης, τον πίνακα του Π. Πικάσο, από διαφορετικές οπτικές γωνίες.

Στο διαθεματικό πρόγραμμα «Παίζοντας με την Γκουέρνικα» το θέατρο/δράμα χρησιμοποιήθηκε ως εκπαιδευτικό μέσο και κοινωνικό εργαλείο αποτελώντας τον κορμό ενός θεατροπαιδαγωγικού προγράμματος με άξονες το θεατρικό παιχνίδι, τα εικαστικά, τον χορό και το χοροθέατρο αλλά και τομείς της οπτικοακουστικής αγωγής (φωτογραφία, βίντεο). Η βιωματική προσέγγιση της γνώσης, ώστε μέσα από τις ανάγκες των μαθητών να προκύψει η μάθηση, ακολουθεί την αντίστροφη πορεία από αυτή που μέχρι τώρα έχουμε συνηθίσει να βλέπουμε στις αίθουσες διδασκαλίας. Αντί για το σχήμα: Πληροφορία-Μάθηση-Σύνδεση με την πραγματικότητα, στηριχτήκαμε στο σχήμα: Πραγματικότητα των Παιδιών-Πληροφορία- Μάθηση.

Οι στόχοι που τέθηκαν από το πρόγραμμα για τη θεατρική αγωγή ήταν: Η ενθάρρυνση της δημιουργικής έκφρασης και η γνωριμία του παιδιού με τον εαυτό του, η συνεργασία και η αρμονική ένταξη του στην ομάδα, η άμεση ενεργοποίηση, η συμμετοχή και η παρέμβαση του μαθητή στη διδακτική διαδικασία, η διαμόρφωση αισθητικής - καλλιτεχνικής αντίληψης και κριτηρίου και η παραγωγή καλλιτεχνικού προϊόντος (θεατρική παράσταση/ οι μαθητές ως δέκτες και δημιουργοί), η συνειδητοποίηση της έννοιας του ρόλου (ΔΕΠΠΣ για το θέατρο, ΥΠΕΠΘ).

Περιγραφή

Ο πίνακας «Γκουέρνικα» παρουσιάστηκε στους μαθητές χωρίς να δοθούν επιπλέον πληροφορίες και τους ζητήθηκε να αναπαραστήσουν με τη μέθοδο της παγωμένης εικόνας ό, τι έβλεπαν και στη συνέχεια με την τεχνική του εκπαιδευτικού δράματος «σκέψεις που λέγονται φωναχτά», οι ήρωες του πίνακα απέκτησαν τη δική τους φωνή. Δόθηκε έτσι η ευκαιρία στους μαθητές να «ζήσουν» τις μορφές του πίνακα, να τις κάνουν δικές τους και έτσι να προκύψει η επιθυμία και η ανάγκη να τις γνωρίσουν.

Οι βασικές τεχνικές που χρησιμοποιήθηκαν στο σχεδιασμό του διαθεματικού προγράμματος project ήταν ο αυτοσχεδιασμός, η παγωμένη εικόνα, σκέψεις που λέγονται φωναχτά, τελετουργικό, ανίχνευση της σκέψης και γραφή σε ρόλο. Οι δραματικές αυτές τεχνικές έχουν το πλεονέκτημα ότι δίνουν τη δυνατότητα στους μαθητές να παγώσουν τον χρόνο κι έτσι να διευρύνουν τη στιγμή και από την άλλη τους δίνουν βήμα να μιλήσουν και να εκφράσουν τις δικές τους σκέψεις, αγωνίες, προβληματισμούς γύρω από μια κατάσταση ή ένα θέμα.

Ακολουθεί μια πολύ συνοπτική παρουσίαση των τεχνικών αυτών ώστε να φανεί για ποιο λόγο επιλέχθηκαν.

Αυτοσχεδιασμός

Χαρακτηριστικά της μεθόδου του αυτοσχεδιασμού είναι το αυθόρμητο και το τυχαίο. Οι ρόλοι, έχοντας κάποιες γενικές οδηγίες και ένα πλαίσιο, δημιουργούν μια σκηνή. Η σημασία του αυτοσχεδιασμού έγκειται στο γεγονός ότι οι μαθητές λειτουργούν ως δημιουργοί οι οποίοι «γράφουν» το κείμενο, το ερμηνεύουν και το σκηνοθετούν. Στην περίπτωση της Γκουέρνικα, με αφορμή τον πίνακα, οι μαθητές δημιούργησαν μια πρωτότυπη σύνθεση έχοντας ως πρωτογενές υλικό ένα έργο τέχνης. Η τεχνική του αυτοσχεδιασμού ήταν ο βασικός κορμός του θεατροπαιδαγωγικού προγράμματος, καθώς σκοπός μας ήταν να δημιουργηθεί μια ταινία με εφαλτήριο τη Γκουέρνικα, η οποία να είναι δημιούργημα των παιδιών από την αλληλεπίδρασή τους με τον πίνακα.

Παγωμένη εικόνα: Οι μαθητές πρέπει να αναπαραστήσουν μια σκηνή χωρίς να κινούνται. Τους δίνεται έτσι η ευκαιρία να δώσουν έμφαση στη λεπτομέρεια της έκφρασης του προσώπου και της στάσης του σώματος.

Σκέψεις που λέγονται φωναχτά: Ο εμπυχωτής παγώνει τη δράση και ακουμπώντας κάποιον ρόλο του δίνει την ευκαιρία να μιλήσει και να πει φωναχτά τι σκέφτεται εκείνη τη στιγμή. «Στις ερωτήσεις οι συμμετέχοντες απαντούν σε ρόλο, αποκαλύπτοντας τις βαθύτερες σκέψεις τους, τα κίνητρα, τις προθέσεις, τις πραγματικές τους επιδιώξεις... Ο στυλιζαρισμένος και στοχαστικός χαρακτήρας της τεχνικής σταματά το χρόνο και δίνει τη δυνατότητα στο ακροατήριο να κατανοήσει όλα όσα δε λέγονται κατά τη διάρκεια της αυτοσχέδιας δράσης... Η ασφάλεια που τους δίνει ο ρόλος να αποκαλύπτουν τις πραγματικές αιτίες και προθέσεις καλλιεργεί την κριτική και στοχαστική τους ικανότητα, αφού τους ζητά να παρατηρήσουν ή να ξαναδοούν τη στάση τους... Η αποστασιοποίηση τους βγάζει από τη δυναμική της δράσης και τους εισάγει σε έναν κόσμο ελέγχου της δράσης. (Παπαδόπουλος 2010: 253-254)

Τελετουργικό/ Απαγγελία εν χωρώ: Όπως στα χορικά του αρχαίου δράματος, όλη η ομάδα απαγγέλει μαζί μια φράση ή ένα κείμενο. Το περιεχόμενο του κειμένου ή της φράσης μπορεί να είναι μια περίληψη, μια εισαγωγή, μια περιγραφή ή μια κριτική σε ένα θέμα. Οι φράσεις μπορούν να επισημαίνουν ένα σημαντικό στοιχείο για το θέμα και να συνοδεύονται από ομαδική κίνηση. Μέσα από τις τεχνικές αυτές επιτυγχάνεται η συνεργασία, ο συντονισμός και η δημιουργικότητα της ομάδας. (Κοντογιάννη 2008: 263, 267)

Ανίχνευση της σκέψης: Οι ρόλοι είναι «παγωμένοι» και εκφράζουν τις σκέψεις τους με το άγγιγμα του εμπυχωτή. Δίδεται έτσι η ευκαιρία στους ρόλους να εκφράσουν τις πιο μύχιες σκέψεις τους, να δικαιολογήσουν τις πράξεις τους και τέλος είναι μια τεχνική που προετοιμάζει τους συμμετέχοντες για τον αυτοσχεδιασμό.

Γραφή σε ρόλο: Τα παιδιά που έχουν συμμετάσχει σε μια ιστορία γράφουν σε ρόλο ημερολόγιο για το πώς πέρασαν ή τι αισθάνθηκαν, γράφουν ένα γράμμα σε κάποιον από τους άλλους ρόλους ή αφήνουν ένα μήνυμα. «Ίδωμένη μέσα από την επικοινωνιακή τους διάσταση, η γραφή τους είναι συνυφασμένη με την παραγωγή και την χρήση, με στόχο την έκφραση και την ανταλλαγή σημασιών» (Παπαδόπουλος 2007: 67)

Στόχοι εικαστικών:

- Να προσεγγίσουμε την γνώση μέσα από την τέχνη.
- Να προσεγγίσουμε ένα έργο τέχνης μέσω των αισθήσεων και στη συνέχεια μέσω της νόησης.
- Να εμπλέξουμε στην αξιολόγηση του έργου τέχνης τους μαθητές και η αξία του έργου να προκύψει από τους ίδιους.

- Να επικεντρωθούμε στις ανάγκες των μαθητών και η μάθηση να στηριχτεί στις παιδαγωγικές αρχές της αυτενέργειας, της εγγύτητας στη ζωή, της βιωματικότητας, της επικοινωνίας και της ομαδοσυνεργατικής μάθησης.
- Να διαχυθεί η γνώση σε όλα τα μαθήματα του αναλυτικού προγράμματος και να αξιοποιηθούν τα καινούρια διδακτικά αντικείμενα που εισήχθησαν στα σχολεία με Ενιαίο Αναμορφωμένο Πρόγραμμα (Θεατρική Αγωγή, Εικαστικά, Πληροφορική). Η σκέψη μας ήταν πως η διδακτική πρακτική στο δημοτικό σχολείο θα πρέπει να προάγει και να ενισχύει τη «συνομιλία» όλων των γνωστικών αντικειμένων, τη συνεργασία ανάμεσα στους εκπαιδευτικούς καθώς και ανάμεσα στους μαθητές όλων των τάξεων και να αποσκοπεί στην καλλιέργεια των όσο το δυνατόν περισσότερων τομέων νοημοσύνης (Gardner) και στην ολιστική ανάπτυξή τους (γνωστική, συναισθηματική, αισθητική, στοχαστική).
- Να δοθεί έμφαση στην αυτονομία της σκέψης των μαθητών μέσω της χρήσης συγκεκριμένων εκπαιδευτικών τεχνικών (thinking routines) – κυρίως ερωτηματολογίων – ώστε να επιτευχθεί η βαθιά κατανόηση των αντικειμένων μάθησης. Για το λόγο αυτό διαμορφώσαμε δραστηριότητες και υλικό στα χνάρια της εκπαιδευτικής τεχνικής στοχασμού See / Think / Wonder από το εκπαιδευτικό project *Visible Thinking* του πανεπιστημίου του Harvard.
- Να υλοποιηθούν μέσω των εκπαιδευτικών τεχνικών που διαμορφώθηκαν οι βασικοί στόχοι των Δ.Ε.Π.Π.Σ και Α.Π.Σ. για το μάθημα των εικαστικών όπως να καλλιεργηθεί:
 1. Η ευαίσθητη ανταπόκριση, η κατανόηση, η κριτική προσέγγιση και ανάλυση του εικαστικού έργου,
 2. Η δημιουργικότητα του μαθητή, η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου αλλά και η ανάλυση του εικαστικού έργου,
 3. Η κατανόηση της πολιτιστικής διάστασης της τέχνης.

Περιγραφή πορείας μαθήματος εικαστικών

1^ο Στάδιο

Αρχικά και στα χνάρια της τεχνικής στοχασμού See / Think / Wonder δόθηκε σε κάθε μαθητή η φωτογραφία της Γκουέρνικα και ένα ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις που σχεδιάστηκαν ώστε να :

- ο στοχεύουν στον να ενθαρρύνουν τους μαθητές να παρατηρήσουν προσεκτικά το έργο και να το ερμηνεύσουν,
- ο βοηθούν στο να ερεθίσουν την περιέργειά τους και να δημιουργήσουν κίνητρα για έρευνα,
- ο ωθούν τους μαθητές να αναρωτηθούν γιατί το έργο τέχνης έχει φτιαχτεί με τον τρόπο που έχει φτιαχτεί από τον καλλιτέχνη,
- ο ενθαρρύνει τους μαθητές να εκφράσουν -γραπτά- με τρόπο αβίαστο τις απόψεις/ερμηνείες τους για κάποια σημεία ή και για το έργο ολόκληρο και να τις στηρίζουν με επιχειρήματα.

Συγκεκριμένα οι ερωτήσεις που επελέγησαν για το ερωτηματολόγιο είναι οι παρακάτω:

- ▶ Πόσα πρόσωπα ανθρώπων διακρίνεις στον πίνακα; Τι έκφραση έχουν;
- ▶ Ποια ζώα διακρίνεις και ποια αντικείμενα;
- ▶ Τι πιστεύεις ότι δείχνει αυτό το έργο; Τι έχει συμβεί;
- ▶ Ποιο τίτλο θα έδινες σ' αυτόν τον πίνακα;
- ▶ Τι θα έλεγες στο ζωγράφο αν τον συναντούσες;

Δίχως να έχει δοθεί καμία επιπλέον πληροφορία για το έργο ή τον καλλιτέχνη οι μαθητές κλήθηκαν να απαντήσουν τις ερωτήσεις του ερωτηματολογίου ο καθένας ατομικά.

2^ο Στάδιο

Εφόσον με την προηγούμενη δραστηριότητα και παράλληλα με τις δράσεις στη Θεατρική Αγωγή ενεργοποιήθηκε το ενδιαφέρον των μαθητών για την ανάλυση και ερμηνεία της Γκουέρνικα αναθέτουμε στον καθένα ξεχωριστά να αναζητήσει πληροφορίες και υλικό σχετικά με τον πίνακα και τον δημιουργό του που θα μας βοηθήσουν να τους κατανοήσουμε σε βάθος. Το υλικό από το Διαδίκτυο, τη Λογοτεχνία και την Ιστορία που ο κάθε μαθητής βρίσκει παρουσιάζεται στην τάξη από τον ίδιο και ακολουθεί συζήτηση. Στα τετράδια εικαστικών σημειώνονται οι πληροφορίες για την Γκουέρνικα και τον Π. Πικάσο που βοηθούν τους μαθητές να σχηματίσουν μια ολοκληρωμένη εικόνα για το ιστορικό, πολιτικό, κοινωνικό και καλλιτεχνικό πλαίσιο δημιουργίας του πίνακα. Με τον τρόπο αυτό επισημαίνεται και κατανοείται η πολιτιστική διάσταση του έργου τέχνης και οι μαθητές είναι πια σε θέση να αντιληφθούν το διαχρονικό ρόλο της Γκουέρνικα ως συμβόλου κατά του πολέμου.

3^ο Στάδιο

Ένα δεύτερο ερωτηματολόγιο δίδεται στους μαθητές με στόχο να ενισχύσει και να ταυτόχρονα να αξιολογήσει τη στοχαστική τους διάθεση σχετικά με την πολιτιστική διάσταση, διαχρονικότητα και συμβολισμό της Γκουέρνικα που επισημάνθηκαν και συζητήθηκαν στο στάδιο που προηγήθηκε. Συγκεκριμένα η ερώτηση που κλήθηκαν οι μαθητές να απαντήσουν ήταν:

«Η Γκουέρνικα είναι ένα έργο που φτιάχτηκε το 1937. Ήταν η αντίδραση του Πάμπλο Πικάσο στη βαρβαρότητα του Ισπανικού Εμφυλίου πολέμου. Πιστεύεις ότι το έργο αυτό έχει να πει κάτι σήμερα σε όσους το βλέπουν; Αν ναι, τι;».

4^ο Στάδιο

Στο στάδιο αυτό πρωταγωνιστικό ρόλο έχει η έκφραση της δημιουργικότητας των μαθητών και η παραγωγή καλλιτεχνικού έργου που προκύπτει αβίαστα ως φυσική συνέχεια των τεχνικών στοχασμού για την Γκουέρνικα που προηγήθηκαν. Οι μαθητές επιλέγουν να εργαστούν ομαδικά με την τεχνική του κολάζ. Ένα έργο μεγάλων διαστάσεων δημιουργείται, «Η Γκουέρνικα των Παιδιών». Είναι μια κατάθεση ψυχής, μια αντίδρα-

ση στα δεινά του πολέμου και στην τραγωδία που ο πραγματικός πίνακας αναπαριστά. Η επιθυμία για ένα δεύτερο εικαστικό έργο προκύπτει αυθόρμητα και ομαδικά υλοποιείται από τους μαθητές «Η Γκουέρνικα της Ειρήνης», ένα πανό με φιλειρηνικά συνθήματα. Τα έργα τοποθετούνται κοντά το ένα στο άλλο σε χώρο του σχολείου ώστε να είναι εφικτός ένας οπτικός διάλογος ανάμεσά τους.

Αποτελέσματα προγράμματος

Μέσα από αυτές τις δράσεις και τις τεχνικές οι μαθητές δημιούργησαν μια ταινία μικρού μήκους με δικό τους σενάριο. Η ταινία προβλήθηκε στις Δ, Ε και Στ τάξεις του σχολείου και παισιώθηκε με ένα χοροθεατρικό δρώμενο το οποίο δημιουργήθηκε από τους μαθητές του ολοήμερου τμήματος. Η έκθεση του έργου των μαθητών η «Γκουέρνικα των παιδιών» στον χώρο του σχολείου και η προβολή της ταινίας έφερε έναν αέρα δημιουργικότητας και η καρδιά της μαθητικής κοινότητας χτυπούσε για ένα τρίμηνο στο ρυθμό της τέχνης.

Αξιολόγηση

Πέρα από την αξιολόγηση του προγράμματος από τις ίδιες τις εκπαιδευτικούς θελήσαμε να εμπλέξουμε στην αξιολόγηση του έργου τέχνης τους μαθητές ώστε η αξία του έργου να προκύψει από τους ίδιους.

Η αξιολόγηση πραγματοποιήθηκε μέσα από δράσεις που έγιναν στα μαθήματα των εικαστικών και

της θεατρικής αγωγής, με σκοπό να διαπιστώσουμε τι αποκόμισαν τα παιδιά από την εμπειρία αυτή.

Στο μάθημα των εικαστικών δόθηκαν στους μαθητές πληροφορίες για τον πίνακα του Π. Πικάσο. Οι πληροφορίες αναφέρονταν στις συνθήκες δημιουργίας του πίνακα (πότε και γιατί δημιουργήθηκε), αλλά και στην τεχνική του ζωγράφου και το καλλιτεχνικό ρεύμα στο οποίο ανήκει.

Μετά από αυτό τα παιδιά συνέθεσαν τη δική τους «Γκουέρνικα» που όμως τώρα είχε θέμα την ειρήνη. Τι θα ζωγράφιζαν αν ήταν ο Πικάσο και αντί για τον βομβαρδισμό στη Γκουέρνικα είχαν ακούσει ένα χαρούμενο γεγονός; Τι θα ζωγράφιζαν, για παράδειγμα, τη μέρα που άκουσαν ότι τέλειωσε ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος; Ή, κάτι πιο κοντινό τους, τη μέρα που θα άκουγαν ότι τέλειωσαν οι εχθροπραξίες στην Γάζα;

Στο μάθημα της θεατρικής αγωγής δόθηκε στους μαθητές ένα «ερωτηματολόγιο χαρακτήρων», στο οποίο απάντησαν σε ρόλο. Η πρώτη ερώτηση καλούσε τους συμμετέχοντες να θυμηθούν τι είχαν απαντήσει στην τεχνική της ανίχνευσης της σκέψης και η δεύτερη ερώτηση ζητούσε να απαντήσουν σχετικά με το μέλλον των ηρώων τους. Σκοπός ήταν να αναστοχαστούν πάνω στις δράσεις τους και αποστασιοποιημένοι από την ένταση της δράσης να αποκρυσταλλώσουν μέσα από το γραπτό λόγο τις σκέψεις τους και τους προβληματισμούς τους.

Συμπεράσματα

Μέσα από τη διαθεματική εργασία «Παίζοντας με τη Γκουέρνικα» οι μαθητές ήρθαν σε επαφή με ένα διάσημο έργο τέχνης, το οποίο προσέγγισαν τόσο αισθητικά όσο και εμπειρικά. Η μάθηση για τη μοντέρνα τέχνη, κομμάτι της οποίας είναι και η Γκουέρνικα, προέκυψε αβίαστα και εμφανίστηκε ως ανάγκη των ίδιων των μαθητών και όχι ως επιβαλλόμενη δραστηριότητα.

Μέσα από τις απαντήσεις των μαθητών φάνηκε ότι το θέατρο ως πεδίο ελεύθερου πειραματισμού και έκφρασης, οδήγησε τα παιδιά να σκεφτούν όχι τόσο το ποιος φταίει, αλλά τι αποτελέσματα είχε ο πόλεμος στις ζωές των ανθρώπων. Σε κανένα από τα φύλλα δεν υπήρχε κάποια νύξη ή μομφή για τον ισπανικό εμφύλιο. Η ευχή ήταν να «μην ξαναγίνει πόλεμος». Τα φύλλα αξιολόγησης και τα ερωτηματολόγια έδειξαν ότι οι μαθητές δεν κατακυριεύτηκαν από την εμπειρία, αλλά εφάρμοσαν τη γνώση στο σήμερα και προσπάθησαν μέσω της Τέχνης να απαντήσουν στους σύγχρονους προβληματισμούς τους. Συνέδεσαν τη σημερινή πραγματικότητα με το παρελθόν ψάχνοντας και βρίσκοντας αναλογίες σε αντίστοιχες σύγχρονες καταστάσεις.

Οι μαθητές ανέλαβαν πρωτοβουλίες και το project τους έδωσε την ευκαιρία να αξιοποιήσουν τις ιδιαίτερες κλίσεις και ταλέντα τους σε διάφορους τομείς όπως οι νέες τεχνολογίες, τα εικαστικά, η μουσική, ο χορός και η υποκριτική. Το γεγονός αυτό έχει ιδιαίτερη παιδαγωγική αξία, καθώς άλλαξε τις ισορροπίες μεταξύ των συμμαθητών. Περιθωριοποιημένοι μαθητές που συχνά γίνονταν στόχος λεκτικής ή ψυχολογικής βίας αντιμετωπίστηκαν διαφορετικά όταν οι υπόλοιποι μαθητές διαπίστωσαν μέσα από τις ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες τι μπορούσαν να προσφέρουν οι μαθητές αυτοί. Η ταινία μικρού μήκους, καθώς και οι δυο εικαστικές συνθέσεις έδωσαν στους μαθητές την ευκαιρία να συνεργαστούν σε πολλαπλά επίπεδα και να γνωρίσουν τους συμμαθητές τους σε βάθος.

Ο ενθουσιασμός για την Γκουέρνικα και τις δραστηριότητες που προέκυψαν από αυτήν στάθηκαν αφορμή για πολλές συζητήσεις μέσα στην τάξη. Η ενασχόληση με το θέμα του πολέμου και η σύνδεσή του με τη σημερινή πραγματικότητα οδήγησε τους μαθητές στην εφαρμοσμένη μάθηση. Οι μαθητές στα φυλλάδια αξιολόγησης συνέδεσαν τα θέματα που είχαν προκύψει με αφορμή την Γκουέρνικα με εκφάνσεις της σύγχρονης πραγματικότητας.

Τέλος, όσον αφορά το γνωστικό μέρος του project, η σπουδαιότητά του έγκειται στο γεγονός ότι η αναζήτηση της γνώσης καθώς και τα γραπτά κείμενα των μαθητών (σενάριο ταινίας, ερωτηματολόγια, φύλλα αξιολόγησης) προέκυψαν αβίαστα, μέσα από την ανάγκη τους να μάθουν και να εκφραστούν, διαδικασία σύμφωνη με την παιδαγωγική αρχή ότι η μάθηση πρέπει να προκύπτει και να έχει ως εφελθτήριο τις ανάγκες των μαθητών.

Παραπομπές: Πηγές από το Διαδίκτυο

Project Zero: <http://www.pz.harvard.edu>

Visible Thinking: <http://www.pz.harvard.edu/vt/visibleThinking>

Δ.Ε.Π.Π.Σ.: <http://www.pi-schools.org/programs/depps>

Τα βιβλία του δημοτικού σε ψηφιακή μορφή: <http://www.pi-schools.gr/books/>

Βιβλιογραφία:

- Dewey, J. (1934). *Art as Experience*. New York: Minton Balch.
- Gardner, H. (2010). *Frames of mind. Η θεωρία των πολλαπλών τύπων νοημοσύνης*. Αθήνα: Μαραθιάς
- Κόκκος, Α. (2011). *Εκπαίδευση μέσα από τις Τέχνες*. Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Κοντογιάννη, Α. (2008). *Μαύρη Αγελάδα- άσπρη αγελάδα. Δραματική Τέχνη στην Εκπαίδευση και Διαπολιτισμικότητα*. Αθήνα: Τόπος
- Ματσαγγούρας, Η. (1994). *Στρατηγικές διδασκαλίας: Από την πληροφόρηση στην κριτική σκέψη*. Αθήνα: Gutenberg.
- Miller, A. (2002). *Αϊνστάιν Πικάσο. Ο χώρος, ο χρόνος και η ομορφιά*. Π. Τραυλός: Αθήνα.
- Παπαδόπουλος, Σ. (2007). *Με τη Γλώσσα του Θεάτρου*. Αθήνα: Κέδρος
- Παπαδόπουλος, Σ. (2010). *Παιδαγωγική του Θεάτρου*. Αθήνα
- Perkins, D. (1994). *The Intelligent eye: Learning to Think by Looking at Art*. Los Angeles: The Getty Education Institute for the Arts.
- Read, H. (1958). *Education Through Art*. London: Faber.

Η **Ελένη Ζυμαράκη** είναι δασκάλα στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ιστορία και Θεωρία της Τέχνης από το αντίστοιχο τμήμα του πανεπιστημίου του Essex/UK. Αυτή τη περίοδο παρακολουθεί το μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών με τίτλο "Learning and Visitor Studies in Museums and Galleries" στο τμήμα Μουσειολογίας του πανεπιστημίου του Leicester/UK. Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων/συνεδρίων/εργαστηρίων σχετικών με την Τέχνη, την Ιστορία και τη Διδακτική της. Υπήρξε επιμορφώτρια της ειδικότητας των εικαστικών στην Επιμόρφωση των Εκπαιδευτικών Αισθητικής Αγωγής στα Δημοτικά Σχολεία, που πραγματοποιήθηκε κατά το σχολικό έτος 2010-2011. Έχει συμμετάσχει ως εισηγήτρια σε συνέδρια, ημερίδες και εργαστήρια με αντικείμενο την Τέχνη και την Εκπαίδευση. Έχει λάβει τρεις φορές Υποτροφία από το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών της Ελλάδας (ΙΚΥ) για τη συμμετοχή της σε διεθνή σεμινάρια ενδουπηρεσιακής κατάρτισης σε Μάλτα, Σιέννα και Ρώμη. Έχει επιμεληθεί δύο εκθέσεις τέχνης και πρόσφατα ήταν υπεύθυνη για το σύνολο του εκπαιδευτικού υλικού και των προγραμμάτων που αναπτύχθηκαν για την 3η Μπιενάλε της Αθήνας Μονόδρομος, 23/10-11/12/2011.

Η **Σπυριδούλα Μπιρπίλη** είναι θεατρολόγος, απόφοιτη του τμήματος Θεατρικών Σπουδών (Φιλοσοφική Σχολή/ Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών). Είναι κάτοχος μεταπτυχιακού διπλώματος με τίτλο "Το Δράμα και οι δημο-οιργικές τέχνες στην εκπαίδευση" (University of Exeter/ UK). Από το 2004 διδάσκει το μάθημα της θεατρικής αγωγής σε δημοτικά σχολεία της Αττικής και σε δημόσια ΙΕΚ τα μαθήματα Ιστορία Ενδυμασίας και Θεατρικό Παιχνίδι, καθώς και το μάθημα Ιστορία Θεάτρου σε Κέντρα Εκπαίδευσης Ενηλίκων (ΚΕΕ). Έχει παρακολουθήσει πλήθος σεμιναρίων, ημερίδων και συνδιασκέψεων με θέμα το θεατρικό παιχνίδι, το εκπαιδευτικό δράμα, τον αυτοσχεδιασμό, το παραμύθι, το κουκλοθέατρο και τη δραματοθεραπεία, με Έλληνες και ξένους εισηγητές- εμψυχωτές. Έχει συμμετάσχει σε συνέδρια ως εισηγήτρια και εμψυχώτρια βιωματικών εργαστηρίων (1^ο Forum νέων επιστημόνων- 2008/ 2^ο Πανελλήνιο Συνέδριο των Εκπαιδευτικών Πολιτιστικών Θεμάτων (Π.Ε.Ε.Π.Ο.ΘΕ) / Διεθνές Συνέδριο Τέχνες και Γλώσσα- 2011/ Β' Θεατρολογικό Συνέδριο- 2012). Υπήρξε μέλος της Συμβουλευτικής Επιτροπής του προγράμματος «Η θεατρική αγωγή ως μέσο ένταξης των αλλοδαπών μαθητών στο Ελληνικό Σχολείο» (Νέα Γενιά & Πανελλήνιος Σύλλογος Θεατρολόγων).

